

RADIM ŠTĚPÁN HORKÝ

Palacký University in Olomouc, Czech Republic

SKRYTÁ ČINNOST PREMONSTRÁTŮ V BRNĚ V 50. LETECH XX. STOLETÍ**ÚVOD**

Předkládaný příspěvek by rád poskytl alespoň stručný vhled do řádové činnosti převážně novoříšských premonstrátů v Brně v období 50. let. Existence řeholí představovala pro komunistickou stranu překážku pro uskutečnění touhy po ovládnutí a kontrole společnosti. Proto se režim před branami klášterů nemohl zastavit, vždyť řeholníci svým životem v komunitách (zvenčí nepřístupných), vázaností řeholními sliby a statuty, svou samosprávou a jistou autonomií v církvi, nepodřízenou ani diecéznímu biskupovi, tím méně nějaké světské instituci, či přímou vazbou na Svatý stolec, představovali pro komunistický režim velký problém.¹ Jednou z životaschopných řeholí, která dělala vrásky komunistické diktatuře, byl řád premonstrátů. Členové této řeholní společnosti po návratu z internace nepokračovali jen v tajném studiu svých dosavadních členů za účelem dosažení jejich kněžského svěcení, ale pokračovali také v přijímání nových členů. Nejen na Západě, ale ani u nás mnozí nečekali, že by komunistický režim mohl mít dlouhé trvání,² proto se řeholníci rozhodli připravovat mladé členy řádu, kteří by po očekávaném zvratu byli schopni brzy přijmout kněžskou ordinaci.³ Šlo tedy o přípravu dorostu pro pokračování řádové činnosti po zvratu politických poměrů. Tento zvrát se mezi řeholníky očekával, proto bylo plánováno obnovení společného noviciátu českých premonstrátů v Nové Říši,⁴ proto pokračovalo studium, proto byly obnovovány sliby a přijímání noví členové z řad „nábožensky zfanatisovaných osob“.⁵ Navíc bylo po Stalinově smrti patrné určité uvolnění způsobené nejistotou komunistických pohlavárů.⁶ Na konci 50. let byla represivními složkami zjištěna taková rozsáhlá „protistátní činnost“ premonstrátů, zvláště v Jihlavě⁷ a v Brně. Ve druhém případě šlo po odhalení o *Proces Kratochvíla a spol.* u krajského soudu v Brně roku 1958. A právě o činnosti této tzv. brněnské skupiny chce ve stručnosti seznámit tato krátká studie.

Začátkem bych rád předeslal, že jako člen premonstrátského řádu jsem měl osobní zájem se tomuto tématu věnovat právě s důrazem na řeholní život a formaci, což vysvětluje snad přílišnou pozornost na některé detaily. Není mi známo, že by se touto kapitolou premonstrátské řádové historie někdo blíže zabýval; stručné informace přinesl ve své cenné publikaci *Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948–1964* Vojtěch Vlček.⁸

Radim Štěpán Horký, mgr.

¹ Srov. S. Balík, J. Hanuš, *Katolická církev v Československu 1945-1989*, Brno 2013, s. 153.

² Srov. F. X. Halas, *Fenomén Vatikán*, Brno 2004, s. 598.

³ Srov. *Proces Volman a spol.*, obžaloba z 12, 3 (1958), s. 7.

⁴ Po II. světové válce do *Akce K* měli čeští premonstráti společný dvouletý noviciát v Nové Říši. Bohoslovecká studia pak absolvovali na teologických fakultách československých univerzit, příp. v Římě.

⁵ *Proces Voves a spol.*, obžaloba z 28, 5 (1958), s. 2.

⁶ Srov. V. Vlček, *Procesy s řeholníky v 50. letech a v první polovině 60. let*, in: *Církevní procesy padesátých let* (sborník příspěvků), red. A. Budka, Kostelní Vydří 2002, s. 125.

⁷ Šlo o *Proces Voves a spol.* a *Proces Volman a spol.* u krajského soudu v Jihlavě v roce 1958.

⁸ *O Procesu Kratochvíla a spol.* srov. V. Vlček, *Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948–1964*, Olomouc 2004, s. 289–290.

Při skládání této části mozaiky premonstrátského působení v období 50. let 20. stol. bylo nutno použít pramennou základnu pocházející z pera církvi nepřátelských bezpečnostních složek. A zde je třeba zvláště upozornit na jedno úskalí: při studiu těchto materiálů je třeba mít na paměti, že nic v nich uvedené nemusí být pravda,⁹ každá informace může být vylhaná či účelově zmanipulovaná. Ani na soudní výpovědi z důvodu krytí a „mlžení“ či snahy dostat malý trest nelze nahlížet nekriticky. Režim si potřeboval vyrobit nepřátele, potřeboval ukázat: jsou zde naši nepřátelé, my o nich víme a jsme schopni je zlikvidovat...

Procesu Kratochvíla a spol. se týká vyšetřovací spis V-1003 z *Archivu bezpečnostních složek*; v poznámkách tento pramen budu citovat slovně. Obdobně se budu místy odvolávat na *Proces Volman a spol.*, spis V-1599, a na *Proces Voves a spol.*, spis V-1635. Pokud u jmen řeholníků uvádím před příjmením dvě jména (vč. jen iniciál), první je vždy jméno řádové; pokud uvádím jméno jedno, jedná se o jméno křestní.

1. VZNIK A SLOŽENÍ „BRNĚNSKÉ SKUPINY“

Po *Akci K*, kdy byl komunistickým režimem násilně přerušena normální život řeholů, bylo nutno najít způsob, jak udržet řády při životě. Mladí řeholníci putovali z centralizačních táborů nejčastěji na vojenskou presenční službu, po jejímž skončení hledali možnost, jak dokončit řeholní formaci, studium teologie a konečně přijmout kněžské svěcení. Mladí řeholníci, kteří takto nastoupili vojenskou službu, byli zařazeni do PTP s minimálně tříletou vojenskou službou.¹⁰ Očekávalo se, že dojde k dohodě státu s církví, k obnovení činnosti řeholů. Mladí premonstráti chtěli být připraveni, aby mohli co nejdříve působit jako kněží.

Několik mladých premonstrátů takto pokračovalo v řeholní formaci od roku 1954 v Brně, kde se scházeli zpočátku (v letech 1954–1955)¹¹ nejčastěji v bytě premonstráta Vladimíra Františka Orosze a v přírodě.¹² Tato setkávání začala počátkem roku 1954 a nebyla záležitostí jediné premonstrátské kanonie.¹³ Scházeli se zde Pavel Josef Kratochvíla,¹⁴ Marian Dobroslav Kabelka,¹⁵ Norbert Bohumil

⁹ Přesvědčil jsem se o tom při studiu tajné činnosti jihlavských premonstrátů, kdy bylo možno některé informace ze spisů konfrontovat s pamětníkem událostí. Hledání pravdy je v těchto případech potom složité. Navíc v případech činnosti premonstrátů v Brně chybějí pamětníci těchto událostí.

¹⁰ Srov. Z. Boháč, *Atlas církevních dějin českých zemí 1918-1999*, Kostelní Vydří 1999, tab. 48.

¹¹ Srov. *Proces Kratochvíla a spol.*, výslech Mynaříka ze dne 17. 10., s. 2. Pak odešel Orosz do Ostravy. Srov. *Proces Kratochvíla a spol.*, výslech Mynaříka ze dne 18. 10., s. 2.

¹² Srov. *Proces Kratochvíla a spol.*, *Návrh konečného opatření*, s. 2. Srov. *Proces Kratochvíla a spol.*, *Protokol o hlavním líčení*, s. 2.

¹³ Kromě premonstrátů novoříšských, strahovských a tepelského Mynaříka se měl několika setkání zúčastnit i želivský premonstrát Stanislav Jan Chmelař. Srov. *Proces Voves a spol.*, obžaloba, s. 13 a rozsudek, s. 11, kde ze souvislosti vyplývá, že Chmelař se zúčastnil blíže neurčeného počtu schůzek této skupiny. Z želivských se měl také některé schůzky účastnit Leo Zdeněk Vondráček. Srov. *Proces Voves a spol.*, obžaloba, s. 15 a rozsudek, s. 11.

¹⁴ Pavel Josef Kratochvíla se narodil 14. 4. 1924 ve Velké Bíteši, obláčkou dne 31. 10. 1945 vstoupil do novoříšské kanonie, 1. 11. 1946 složil časné sliby, 3. 11. 1949 slavné sliby a ještě před *Akcí K* jáhenské svěcení. Během vojenské služby na Slovensku přijal v roce 1951 kněžské svěcení. Srov. *Přehled řeholníků v Nové Říši ve 20. století*, s. 21–25. Srov. *Proces Kratochvíla a spol.*, *Návrh konečného opatření*, s. 1 a 4. Srov. *Proces Kratochvíla a spol.*, *Protokol o hlavním líčení*, s. 2. Srov. M. A. Hladil, *Řád premonstrátů*, in: V. Kolář a kol., *Kostel sv. Cyrila a Metoděje v Brně-Židenicích 1935-1995*, Brno 1995, s. 69.

¹⁵ Marian Dobroslav Kabelka se narodil v Jakubově (okr. Moravské Budějovice) 22. 4. 1929. Vstoupil do kanonie Nová Říše, ale přesné údaje nejsou k dispozici (bylo to nejdříve na podzim roku 1947, protože řádový katalog pro

Lízal,¹⁶ Křišťan Zdeněk Němeček¹⁷ a samozřejmě Vladimír František Orosz.¹⁸ Roku 1955 se přidal Česlav Ludvík Malík¹⁹ a od konce roku 1955 Siard Ivan Klement.²⁰ Kratochvílou byl o všem informován Metoděj Vladimír Vitula.²¹ Za vedoucího této skupiny byl pokládán Kratochvíla a za jeho zástupce Malík.²²

Česlavem L. Malíkem byl o činnosti tohoto premonstrátského podniku informován strahovský profes Arnošt Josef Voves,²³ který byl pověřen vedením strahovské kanonie a v létě 1957 byl generálním opatem Hubertem Nootsem pověřen vedením všech premonstrátů u nás. Voves věděl, že se zde koná studium i přípravy k přijetí svěcení.²⁴ Budeme-li věřit zprávám z pera tajné bezpečnosti, byl na jedné ze schůzek roku 1955 v Oroszově bytě i strahovský kanovník Gabriel Vlastimil Kofroň,²⁵ který se mimo jiné výrazně angažoval ve starostlivosti o řádový dorost, který se kvůli poměrům ocitl bez formace.

rok 1948 jej neuvádí). *Přehled řeholníků v Nové Říši ve 20. století* ho od roku 1949 do 1968 (s. 23–33) uvádí střídavě jako novice, klerika a kněze. Srov. *Proces Kratochvíla a spol., Návrh konečného opatření*, s. 1. Kněžské svěcení přijal až z rukou biskupa Felixe Davídka. Srov. M. A. Hladil, *Řád premonstrátů*, s. 70. Davídek vysvětil Kabelku 27. 8. 1968 na biskupa. Srov. P. Fiala – J. Hanuš, *Skrytá církev. Felix M. Davídek a společenství Koinótés*, Brno 1999, s. 93–94, 123. Kabelka a další tajně vysvěcený biskup Siard Ivan Klement byli v 70. letech blízcí Davídkovi spolupracovníci. Srov. O. Liška, *Církev v podzemí a společenství Koinótés*, Brno 1999, s. 92, 100.

¹⁶ Norbert Bohumil Lízal pocházel z Nových Hvězdlic (okr. Bučovice), kde se narodil 7. 3. 1928. Také on vstoupil do kláštera Nová Říše, a to 6. 9. 1949. Později odešel z řádu. Srov. *Přehled řeholníků v Nové Říši ve 20. století*, s. 24. Srov. *Proces Kratochvíla a spol., Návrh konečného opatření*, s. 1.

¹⁷ Křišťan (Christian) Zdeněk Němeček se narodil Lomnici nad Popelkou dne 21. 6. 1928. Byl tepelským premonstrátem, řeholní život začal 28. 10. 1946. Roku 1952 byl vysvěcen tajně na kněze. Srov. *Catalogus sacri candidi et canonici ordinis praemonstratensis pro anno Domini 1948*, Roma 1947, s. 41. Srov. *Proces Kratochvíla a spol., Návrh konečného opatření*, s. 2. Srov. *Proces Kratochvíla a spol., Protokol o hlavním líčení*, s. 18.

¹⁸ Ukrajinec Vladimír František Orosz se narodil v tehdejší SSSR ve Velkém Bočkově (okr. Rachovo) 25. 12. 1924. Srov. *Proces Kratochvíla a spol., Návrh konečného opatření*, s. 1. Na Strahov vstoupil roku 1949. Na kněze byl vysvěcen tajně snad v roce 1957. Nikdy nemohl veřejně působit jako kněz. Zemřel roku 1981. Srov. *Catalogus reg. canoniae strahov. ord. praem.* (rukopisný úřední katalog strahovské kanonie vedený od r. 1887), s. 36.

¹⁹ Česlav Ludvík Malík se narodil 20. 7. 1922, roku 1941 vstoupil na Strahov, 28. září 1948 složil slavné sliby a na kněze byl vysvěcen tajně roku 1951 během služby u PTP, do roku 1968 pracoval v civilním zaměstnání, zemřel roku 2007. Srov. *Catalogus reg. canoniae strahov. ord. praem.*, s. 29.

²⁰ Srov. *Proces Kratochvíla a spol.*, výslech Klementa ze dne 9. 12. 1957, s. 2, 4.

²¹ Rodák z Kamenice u Jihlavy Metoděj Vladimír Vitula se narodil 7. 6. 1921. Noviciát v Nové Říši započal 17. 9. 1941, 7. prosince roku 1947 složil slavné sliby a 21. 12. 1947 byl vysvěcen na kněze. V době soudního procesu byl kooperátorem v Oslavanech. Srov. *Přehled řeholníků v Nové Říši ve 20. století*, s. 19–23. Srov. *Proces Kratochvíla a spol., Návrh konečného opatření*, s. 1. Srov. M. A. Hladil, *Řád premonstrátů*, s. 60–61.

²² Srov. *Proces Kratochvíla a spol., Protokol o hlavním líčení*, s. 9. Rozsudek v kauze Voves a spol. líčí jako vůdčí postavu brněnské skupiny Orosze, srov. rozsudek, s. 5, možná zkratkovitě jen na základě toho, že k setkáním dával k dispozici svůj byt. Česlav Ludvík Malík se kromě brněnské skupiny angažoval i v Jihlavě, kde v tomtéž období fungovala další skupina premonstrátů, který byli do řádu přijati tajně. Pravděpodobně právě přes Malíka se někteří členové skryté premonstrátské skupiny v Jihlavě během svého pobytu v Brně účastnili některých setkání brněnských premonstrátů v Oroszově bytě, konkrétně mělo jít o Jana Sedláka (řeholním jménem Bohuslav) a Josefa Škodu (řeholním jménem Tomáš). Srov. *Proces Volman a spol.*, obžaloba, s. 2.

²³ Srov. *Proces Voves a spol.*, obžaloba, s. 3.

²⁴ Srov. *Proces Voves a spol.*, obžaloba, s. 3.

²⁵ Srov. *Proces Voves a spol.*, obžaloba, s. 9 a rozsudek, s. 8. Podle rozsudku (*Proces Voves a spol.*, s. 8) měl Kofroň v Brně zajišťovat premonstrátům náboženskou výchovu – jakým způsobem, to se již neuvádí.

2. NÁPLŇ TAJNÝCH SCHŮZEK

Pro setkávání u strahovského premonstráta Orosze byla volena většinou sobotní odpoledne.²⁶ Skupina se scházela také v Židenicích,²⁷ v lese u Obřan či jinde v přírodě. Později se konaly schůzky i na Zábrdovické faře²⁸ kryty zkouškami pěveckého sboru.²⁹ O program se staral Kratochvíla a Malík.³⁰ Náplní setkávání bylo udržování řádového života a studium teologie. Mladí premonstráti, kterým režim přerušil nejen řádnou řeholní formaci v kláštorech, ale i teologická studia nutná pro kněžské svěcení, odmítli nastoupit na pražskou bohosloveckou fakultu (ta od roku 1953 sídlila v Litoměřicích), která neměla církevní schválení.³¹ Součástí schůzek bylo samozřejmě také slavení mše svaté, např. tajně vysvěceným Kratochvílou.³² V rámci těchto schůzek docházelo k setkávání s dalšími premonstráty, např. z Jihlavy, Ostravy, Karlových Varů.³³ V roce 1955 a na konci června 1957 se v lese u Obřan konaly několikadenní exercicie, první byly tří či čtyřdenní pod vedením Vituly, druhé pětidenní pod vedením Kratochvíly.³⁴ Podstatným momentem setkávání byla snaha žít jako premonstráti, podle premonstrátského slibu společného života, na což naráží Kratochvíla ve své řeči při soudním líčení. Náplní bylo kromě studia teologie i rozjímání,³⁵ modlitba breviáře,³⁶ další úkony duchovního života i výše zmíněná mše svátá, zkrátka udržování náležité výše duchovního života podle toho, k čemu se zavázal řeholník svými sliby.³⁷

3. TAJNÉ STUDIUM

Na tomto „řádovém učilišti“ studoval Kabelka, Lízal a Orosz. Později se přidali novoříšští Martin Jiří Mynařík³⁸ a Siard Ivan Klement.³⁹ Studovalo se soukromě. Studium řídil a o přísun studijní literatury se

²⁶ Intenzita schůzek se v čase různila. Srov. *Proces Kratochvíla a spol.*, výslech Klementa ze dne 9. 12. 1957, s. 4.

²⁷ V Židenicích působil od 1. 2. 1952 až do 1. 8. 1954 M. V. Vitula. Odtud odešel do Oslavan, kde působil až do svého zatčení. Srov. *Proces Kratochvíla a spol.*, *Protokol o hlavním líčení*, s. 5. Srov. M. A. Hladil, *Řád premonstrátů*, s. 61.

²⁸ Zábrdovický kostel spravoval novoříšský premonstrát P. Arnošt Till, který byl v roce 1958 za podporu tajné činnosti mladších spolubratří odsouzen a ve vězení byl do 1. 6. 1960. Srov. M. A. Hladil, *Řád premonstrátů*, s. 60.

²⁹ Dokumenty *Proces Kratochvíla a spol.*, obžaloba, s. 4. a *Protokol o hlavním líčení*, s. 2 se zmiňují o chórovém zpěvu. Vzhledem k premonstrátskému (resp. řeholně-kanovníckému) důrazu na zpívanou chórovou modlitbu je možné, že šlo právě i o zpívané officium. Mohlo jít také o prostředek, jak získat mladé lidi pro zájem o premonstrátský život, jak skupinu podezíraly represivní orgány. Srov. *Proces Kratochvíla a spol.*, *Návrh konečného opatření*, s. 3, a *Protokol o hlavním líčení*, s. 3.

³⁰ Srov. *Proces Kratochvíla a spol.*, *Návrh konečného opatření*, s. 2–3.

³¹ Z výrazných osobností premonstrátského řádu u nás pražskou bohosloveckou fakultu jako Svatým Stolcem neschválenou odmítal např. administrátor všech premonstrátských kanonií v ČSR A. J. Voves, dále G. V. Kofroň, T. Z. Řehák a další. Srov. *Proces Voves a spol.*, rozsudek, s. 11. Srov. *Proces Volman a spol.*, obžaloba, s. 5.

³² Srov. *Proces Kratochvíla a spol.*, *Návrh konečného opatření*, s. 4.

³³ Srov. *Proces Kratochvíla a spol.*, *Návrh konečného opatření*, s. 5.

³⁴ Srov. *Proces Kratochvíla a spol.*, *Návrh konečného opatření*, s. 6. Srov. *Proces Kratochvíla a spol.*, *Protokol o hlavním líčení*, s. 3 a 5.

³⁵ Srov. *Proces Kratochvíla a spol.*, *Protokol o hlavním líčení*, s. 2.

³⁶ Srov. *Proces Kratochvíla a spol.*, *Protokol o hlavním líčení*, s. 5.

³⁷ Srov. *Proces Kratochvíla a spol.*, *Protokol o hlavním líčení*, s. 8.

³⁸ Dokument *Proces Kratochvíla a spol.*, *Návrh konečného opatření*, s. 3 (a další materiály represivních složek) uvádí „Mynařík“, *Přehled řeholníků v Nové Říši ve 20. století*, s. 27, a V. Vlček, *Perzekuce mužských řádů...*, s. 290, odchylně „Minařík“; předpokládám, že represivní složky byly v zápisu jména pečlivější. Mynařík se narodil 9. 5. 1927 v Dolní Lhotě (okr. Blansko). Na kněze byl vysvěcen až v roce 1968 Felixem Davídkem. Srov. M. A. Hladil, *Řád*

staral Kratochvíla, který tyto materiály také opisoval na stroji a v případě potřeby překládal. Na výuce se podíleli také Česlav Ludvík Malík, který usměrňoval studium asketiky⁴⁰ a fundamentální teologie,⁴¹ a Zdeněk Němeček, který se věnoval církevním dějinám.⁴² Podle zjištění bezpečnosti byl o všem informován Vladimír Vitula jako tajný zástupce novoříšského opata.⁴³ Podíváme-li se na jednotlivé předměty, zjišťujeme, že Němeček a Malík vyučovali kanonické právo, Kratochvíla psychologii. Vyučoval se i Nový zákon. Z látky pak zkoušel profesor Kadlec,⁴⁴ Kratochvíla a Malík.⁴⁵ Ti, kdo se studiem teologie začínali, se učili filosofií.⁴⁶ Souhrnné opakování se studenty dělal Kratochvíla.⁴⁷

Na základě strohých informací v protokolech je možno sestavit aspoň velmi matný seznam studijní literatury: kniha *Theologia fundamentalis*,⁴⁸ starší skripta od Kratochvíly a jiných a literatura, kterou si tajní studenti opatřovali v knihkupectví Charita.⁴⁹

4. ŘEHOVNÍ SLIBY V UTAJENÍ

Obecné očekávání brzkého zhroucení režimu vedlo také k přijímání a formaci nového řádového dorostu. Zmíněného Ivana Klementa získal pro řád Josef Kratochvíla, Mynaříka pak Bohumil Lízal. Přijetí

premonstrátů..., s. 71. Srov. *Proces Kratochvíla a spol.*, výslech Mynaříka ze dne 17. 10. 1957, s. 1. Řeholní slib složil roku 1947 v Teplé, pak jej obnovil do rukou Kratochvíly. Srov. *Proces Kratochvíla a spol.*, výslech Mynaříka ze dne 18. 10. 1957, s. 2–3.

³⁹ Siard Ivan Klement se narodil 15. 12. 1931 v Brně. S Mynaříkem se znal od dětství. Slavné sliby složil 20. 5. 1960 a na kněze jej vysvětil Felix Davídek 2. 2. 1968. Srov. *Proces Kratochvíla a spol.*, výslech Klementa ze dne 9. 12. 1957, s. 1–2. Srov. M. A. Hladil, *Řád premonstrátů*, s. 71. Maturoval na klasickém gymnasiu v Brně pravděpodobně roku 1952. Od podzimu 1955 docházel do brněnské skupiny. Srov. *Proces Kratochvíla a spol.*, výslech Mynaříka ze dne 18. 10. 1957, s. 1–2. Do řádu vstoupil 28. 9. 1957. Srov. *Přehled řeholníků v Nové Říši ve 20. století*, s. 28. Klementa vysvětil 15. 3. 1973 Felix M. Davídek na biskupa. Srov. P. Fiala – J. Hanuš, *KOINÓTÉS. Felix M. Davídek a skrytá církev*, Brno 1994, s. 128.

⁴⁰ Srov. *Proces Kratochvíla a spol.*, rozsudek, s. 5.

⁴¹ Srov. V. Vlček, *Perzekuce mužských řádů...*, s. 289.

⁴² Srov. *Proces Kratochvíla a spol.*, *Protokol o hlavním líčení*, s. 13.

⁴³ Srov. *Proces Kratochvíla a spol.*, *Návrh konečného opatření*, s. 3. Vitula pak vše konzultoval s novoříšským převorem Štěpánem Rajdou, od kterého žádal souhlas. Srov. *Proces Kratochvíla a spol.*, *Návrh konečného opatření*, s. 4. Srov. *Proces Kratochvíla a spol.*, *obžaloba*, s. 5. Sám Vitula při soudní výpovědi připouští, že dával premonstrátům pokyny a usměrňoval. Srov. *Proces Kratochvíla a spol.*, *Protokol o hlavním líčení*, s. 7.

⁴⁴ In *Proces Kratochvíla a spol.*, *Návrh konečného opatření*, s. 3 se zmiňuje, že za účelem složení zkoušek jeli několikrát za Kadlecem do Jihlavy v doprovodu Němečka Kabelka a Orosz. Kabelka ve výpovědi u soudu uvádí, že za Kadlecem byl „asi třikrát“ a o zkouškách říká, že to byla „jen taková debata“. Srov. *Proces Kratochvíla a spol.*, *Protokol o hlavním líčení*, s. 11. Orosz se zmiňuje o dvou zkouškách u Kadlece; zde také Orosz uvádí, že sám Kadlec nepovažoval zkoušku za legitimní, ale děkan ji mohl uznat. Srov. *Proces Kratochvíla a spol.*, *Protokol o hlavním líčení*, s. 16.

⁴⁵ Srov. *Proces Kratochvíla a spol.*, *Protokol o hlavním líčení*, s. 5.

⁴⁶ Srov. *Proces Kratochvíla a spol.*, *Návrh konečného opatření*, s. 3 a 5. Srov. *Proces Kratochvíla a spol.*, *Protokol o hlavním líčení*, s. 2. Na filosofii připravoval Kratochvíla. Srov. V. Vlček, *Perzekuce mužských řádů...*, s. 289.

⁴⁷ Srov. *Proces Kratochvíla a spol.*, *Protokol o hlavním líčení*, s. 3.

⁴⁸ Srov. *Proces Kratochvíla a spol.*, výslech Mynaříka ze dne 17. 10. 1957, s. 3. Jméno autora knihy ani bližší bibliografické údaje se mi ve spisech zatím nepodařilo dohledat. Taktéž jsem zatím neobjevil podrobnosti o knihách, které si premonstrátští studenti v Charitě kupovali.

⁴⁹ Srov. *Proces Kratochvíla a spol.*, výslech Mynaříka ze dne 18. 10. 1957, s. 3.

Klementa a Mynaříka do řádu vykonal ve svém bytě Kratochvíla.⁵⁰ Mynařík byl spjat s řádem již od roku 1947, kdy byl přijat jako oblát do kláštera Teplá. Ještě téhož roku odešel studovat do Brna, kde roku 1953 maturoval.

Dobroslav Kabelka s vědomím novoříšského převora Štěpána Jakuba Rajdy složil věčné sliby do rukou Pavla Josefa Kratochvíly v Zábřdovicích v letních měsících roku 1956. Podle Vitulovy výpovědi při soudním líčení převor Rajda údajně umožnil sliby složit, ale odmítl je přijmout.⁵¹ V téže době na stejném místě přijal Česlav L. Malík věčné sliby od strahovského profesora Vladimíra Františka Orosze.⁵² Tajně přijatí Jiří Mynařík a Ivan Klement složili časné sliby⁵³ do rukou P. J. Kratochvíly,⁵⁴ v Mynaříkově případě šlo na jaře 1954 u Kratochvíly v bytě o obnovu slibů.⁵⁵ Klement uvádí, že byl do řádu přijat Kratochvílou na konci roku 1955 tím způsobem, že dostal řeholní jméno Siard; toto jméno si zvolil sám. Kromě samostudia a rozhovorů s ostatními o filosofických a náboženských problémech byla Klementovi vysvětlována řádová statuta.⁵⁶ O složení slibů sice byla vyhotovována potvrzení, ta ale byla v zájmu utajení zničena.⁵⁷

5. INFORMACE O ČINNOSTI PRO GENERALÁT

Malík a Kratochvíla poslali řádovému vedení dopis přes členku pěveckého sboru při faře v Zábřdovicích Marii Vlčkovou, která jela na Vánoce roku 1956 na návštěvu k příbuzným do Rakouska, konkrétně do Vídně.⁵⁸ Malík v dopisu „vedl program činnosti i schůzek, jmenovitě uvedl osoby v ČSR a žádal o jejich schválení, aby pak jako takoví jejich činnost nadále řídili“.⁵⁹ Vlčková nebyla s obsahem dopisu seznámena.⁶⁰ V polovině června 1957 obdržel Zdeněk Němeček od Angela Jana Štaffy z Říma zprávu, že o obsahu dopisu bylo jednáno, Malík byl o tomtéž informován Štaffovými rodiči.⁶¹ Dopis se měl dostat generálnímu opatu Nootsovi přes Angela J. Štaffu a v dopise byla žádost o schválení osoby, která přijímá sliby a premonstrátskou činnost vede.⁶²

⁵⁰ Srov. *Proces Kratochvíla a spol., Návrh konečného opatření*, s. 3.

⁵¹ Srov. *Proces Kratochvíla a spol., Protokol o hlavním líčení*, s. 6–7. Zde se dostáváme k nesdačně rekonstruovatelné problematice udílení pravomocí. Pevor Rajda jako „administrator tempore praelaturae vacantis“ pravděpodobně Kratochvílovi udělil pravomoc přijmout sliby.

⁵² Srov. *Proces Kratochvíla a spol., Návrh konečného opatření*, s. 4.

⁵³ Srov. *Proces Kratochvíla a spol., Protokol o hlavním líčení*, s. 5.; ve výpovědi Vitula uvádí svůj i Rajdův velmi rezervovaný postoj k těmto slibům. Otázkou je pravdivost tohoto tvrzení. V téže době strahovská kanonie přijala několik nových členů v Jihlavě.

⁵⁴ Srov. *Proces Kratochvíla a spol., Návrh konečného opatření*, s. 5.

⁵⁵ Srov. *Proces Kratochvíla a spol., výslech Mynaříka ze dne 18. 10. 1957*, s. 3.

⁵⁶ Srov. *Proces Kratochvíla a spol., výslech Klementa ze dne 9. 12. 1957*, s. 3-4.

⁵⁷ Srov. *Proces Kratochvíla a spol., Návrh konečného opatření*, s. 5.

⁵⁸ Srov. *Proces Kratochvíla a spol., obžaloba*, s. 5.

⁵⁹ *Proces Kratochvíla a spol., Návrh konečného opatření*, s. 5.

⁶⁰ Srov. *Proces Kratochvíla a spol., Návrh konečného opatření*, s. 5.

⁶¹ Srov. *Proces Kratochvíla a spol., Návrh konečného opatření*, s. 5–6. Obžaloba v procesu *Kratochvíla a spol.* zmiňuje na s. 2 a 5, že šlo o písemnou odpověď.

⁶² Srov. *Proces Kratochvíla a spol., Protokol o hlavním líčení*, s. 4.

6. PROCES SE SKUPINOU

V létě 1957 se po svém zatčení a vyslýchání Bohumil Lízal pod nátlakem písemně zavázal ke spolupráci s orgány ministerstva vnitra, o čemž měl sám informovat Kratochvílu i Kabelku.⁶³ Vyzrazení tohoto závazku a upozornění na sledování aktivit brněnských premonstrátů mu pak vyneslo i vyšší trest.

V říjnu 1957 byla činnost brněnské skupiny násilím ukončena.⁶⁴ Členové skupiny byli souzeni pro trestný čin podvracení republiky, Lízal navíc pro trestný čin ohrožení státního tajemství. Zde je vhodné upozornit na paradox, že řádová činnost byla hodnocena jako trestná, i když v komunistickém Československu nikdy nevyšel zákon zakazující činnost řeholí.⁶⁵

Proces ve věci proti Josefu Kratochvílovi a spol. se konal před krajským soudem v Brně ve dnech 24. a 25. 1. 1958.⁶⁶ Soud uznal všechny obžalované vinnými z trestného činu podvracení republiky a Lízala navíc z trestného činu ohrožení státního tajemství, a vynesl rozsudek o trestu odnětí svobody v délce: Kratochvíla tři a půl roku,⁶⁷ Vitula dva a půl roku,⁶⁸ Malík tři roky, Kabelka jeden a půl roku, Lízal čtyři roky, Orosz dva roky, Němeček dva a čtvrt roku.⁶⁹ Orosz a Kabelka si trest vězení odpykali na Mírově. Vitula, Kratochvíla, Lízal, Malík, Němeček strávili dobu trestu v uranových dolech na Příbramsku, Malík s Němečkem byli navíc i ve Valdicích.⁷⁰

ZÁVĚR

Zabrání klášterů a tvrdé potírání řádové činnosti mělo být pro řeholní společnosti smrtící ranou. Pokus o likvidaci premonstrátského řádu nevyšel: nejenomže premonstráti nevymřeli, ale do plného pastoračního nasazení se vrátili posílení. Podle údajů Vojtěcha Vlčka byl v letech 1948 – 1968 vězněn 41 premonstrát.⁷¹ Likvidace řeholí sice paralyzovala jejich život, ale neznamenala jejich ani právní, ani faktický zánik.⁷² Snaha o udržení a pokračování řádu a odvaha premonstrátů v podmínkách komunistického teroru je obdivuhodná.⁷³

⁶³ Toto však u soudu někteří odmítli potvrdit, snad ze snahy o krytí B. Lízala. Srov. *Proces Kratochvíla a spol., Protokol o hlavním líčení*, s. 4. Srov. *Proces Kratochvíla a spol., Návrh konečného opatření*, s. 6. Srov. *Proces Kratochvíla a spol., obžaloba*, s. 6. Srov. V. Vlček, *Perzekuce mužských řádů...*, s. 290.

⁶⁴ Srov. *Proces Kratochvíla a spol., obžaloba*, s. 1–2.

⁶⁵ Srov. V. Vlček, *Procesy s řeholníky v 50. letech...*, s. 124.

⁶⁶ Srov. *Proces Kratochvíla a spol., Protokol o hlavním líčení*, s. 1.

⁶⁷ Kratochvíla byl amnestován roku 1960. Srov. M. A. Hladil, *Řád premonstrátů*, s. 69.

⁶⁸ Vitula byl propuštěn na amnestii roku 1960. Srov. M. A. Hladil, *Řád premonstrátů*, s. 61.

⁶⁹ Srov. *Proces Kratochvíla a spol., Protokol o hlavním líčení*, s. 21. Srov. *Proces Kratochvíla a spol., rozsudek*, s. 2–3.

⁷⁰ Srov. V. Vlček, *Perzekuce mužských řádů...*, s. 290.

⁷¹ V tomto počtu jsou zahrnuti i ti, kteří byli několik měsíců drženi ve vazbě bez vynesení rozsudku i odsouzení uchazeči o vstup do řádu, kteří se nakonec řeholníky nestali nebo nesložili, resp. neobnovili sliby, a také řeholníci, kteří z řádu vystoupili, ale byli odsouzeni za řádovou činnost. Srov. V. Vlček, *Procesy s řeholníky v 50. letech...*, s. 146–147.

⁷² Srov. I. A. Hrdina, *Konference vyšších řeholních představených v českých zemích*, in: *Acta Canoniae Strahoviensis*, roč. 1999, č. 3, příloha I, s. 1.

⁷³ Za to chválí československé premonstráty i řádové *Hagiologion*, editované postulátorem premonstrátského řádu Donatianem DeClerckem a vydané patrně roku 1999. Srov. D. DeClerck, red., *Hagiologion. Short Biographies of the Saints, Blessed, and Great Personages of the Norbertine Order*, s. 1., 1999, s. 264–265.

CLANDESTINE ACTIVITIES OF THE NORBERTINES IN BRNO IN THE 50S OF THE 20TH CENTURY**Summary**

After the enforced interruption of religious orders activities following „Action K“ event in April 1950, further legal existence of men orders in Czechoslovakia became impossible; the orders continued to work in underground. This paper deals with covert activities of the Premonstratensian order in Brno in the period of 1954-1957. After being disclosed, these active Premonstratensian canons were brought to justice in the law suit with Kratochvíl & Co. This topic was elaborated mainly based on documents found in the Security Service Archive. The author focuses on the origin and structure of this secret Premonstratensian group, process of their religious formation and studies of Premonstratensian candidates of priesthood, admission of new friars, the way of taking solemn vows, and also on the contact of this group with the office of the Abbot General. The paper brings some not yet published findings related with Premonstratensian order activities in the first decades of the communist era in Czechoslovakia.

Keywords

canon law, history of Church, Premonstratensians/Norbertines, communism

TAJNE DZIAŁANIA NORBERTANEK W BRNIE W LATACH 50-TYCH XX WIEKU**Streszczenie**

Po przymusowym przerwaniu działalności zakonów podczas „Akcji K” w kwietniu roku 1950 było możliwa ich aktywność w Czechosłowacji tylko w ukryciu. W artykule przedstawiono tajną działalność Norbertanów v Brnie na Morawach w latach 1954 – 1957. W ten sposób działający Norbertani po ich odkryciu zostali skazani w 1958 roku w ramach procesu „Kratochvíla et al.” Temat został opracowany głównie na podstawie dokumentów z Archiwum Służby Bezpieczeństwa. Autor skupia się na powstaniu i składzie tej ukrytej grupy Norbertanów, ich formacji zakonnej i studiów kandydatów do kapłaństwa, przyjmowaniu nowych zakonników, składaniu ślubów zakonnych i kontaktu tej grupy z biurem opata generalnego. Przedstawiono kilka niepublikowanych ustaleń dotyczących działań Norbertanów w pierwszej dekadzie reżimu komunistycznego w Czechosłowacji.

Słowa kluczowe

prawo kanoniczne, historia Kościoła, Norbertanie, komunizm

Prameny

Archiv bezpečnostních složek, spis V-1003 (*Proces Kratochvíla a spol.*).

Archiv bezpečnostních složek, spis V-1599 (*Proces Volman a spol.*).

Archiv bezpečnostních složek, spis V-1635 (*Proces Voves a spol.*).

Catalogus reg. canoniae strahov. ord. praem. (rukopisný úřední katalog strahovské kanonie premonstrátů na Strahově vedený od r. 1887).

Catalogus sacri candidi et canonici ordinis praemonstratensis pro anno Domini 1948, Roma: Scuola Tipografica Pio X., 1947.

Přehled řeholníků v Nové Říši ve 20. století. (nepublikovaný přehled novoříšských řeholníků od roku 1900 do roku 1992).

Literatura

-
- Balík S. – Hanuš J., *Katolická církev v Československu 1945–1989*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2013, ISBN 978-80-7325-311-0.
- Boháč Z., *Atlas církevních dějin českých zemí 1918–1999*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999, ISBN 80-7192-405-9.
- DeClerck D. (ed.), *Hagiologion. Short Biographies of the Saints, Blessed, and Great Personages of the Norbertine Order*, s. l., 1999.
- Fiala P. – Hanuš J., *KOINÓTÉS. Felix M. Davídek a skrytá církev*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1994, ISBN neuvedeno.
- Fiala P. – Hanuš J., *Skrytá církev. Felix M. Davídek a společenství Koinótés*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999, ISBN 80-85959-39-9.
- Halas F. X., *Fenomén Vatikán*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004, ISBN 80-7325-034-9.
- Hladil M. A., *Řád premonstrátů*, in: Kolář V. a kol., *Kostel sv. Cyrila a Metoděje v Brně-Židenicích 1935-1995*, Sborník příspěvků k dějinám kostela a náboženského života ve farnosti, Brno: KNIHAŘ, 1995, s. 51-71, ISBN 80-901924-1-6.
- Hrdina I. A., *Konference vyšších řeholních představených v českých zemích*, in: *Acta Canoniae Strahoviensis* (úřední vnitřní oběžník Královské kanonie premonstrátů na Strahově), roč. 1999, č. 3, příloha I, s. 1.
- Liška O., *Církev v podzemí a společenství Koinótés*, Brno: SURSUM, 1999, ISBN 80-85799-48-0.
- Vlček V., *Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948–1964*, Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2004, ISBN 80-7266-179-5.
- Vlček V., *Procesy s řeholníky v 50. letech a v první polovině 60. let*, in: *Církevní procesy padesátých let* (sborník příspěvků), ed. Budka A., Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 109–147, ISBN 80-7192-797-X.